

पुष्प - १७ : तारतम्य

तैसे ज्ञानीये जे होती

१. आपल्यापर्यंत परंपरेने चालत आलेले सगळेच ज्ञान, संशोधन तसेच्या तसे आजही लागू पडत असते असे नाही.
२. त्यांमुळे, प्रत्येक वेळी आपल्याला तारतम्याने विचार करावा लागतो.
३. परंपरागत ज्ञान, माहिती, रीतीरिवाज, संकेत, धारणा यांचा आजच्या जगात आणि जीवनात स्वीकार करायचा किंवा नाही ते सारासार विचार करून ठरवावे लागते.
४. पूर्वीचे सगळेच चांगले अथवा वाईट, स्वीकारार्ह अथवा त्याज्य असे सरसकट ठरवायचे नसते.
५. प्रत्येक काळातील ज्ञान, तंत्रज्ञान सार्वकालीक नसते. कालबाह्य काय आणि कालातीत काय याचा निवाडा करून शाश्वत आणि आपल्या विद्यमान जगण्याशी सुसंगत असा जो भूतकालीन ज्ञानविज्ञानाचा अंश असतो तेवढाच विवेकपूर्वक स्वीकारायचा असतो.

संतबोल

- जैसा प्रगटलिया गभस्ती। अशेषही मार्ग दिसती। तरी तेतुले ही काय चालिजती। सांगें मज॥ (ज्ञा. २.२६१)
- कां उदकमय सकळ। जन्ही जाहलें असे महीतळ। तरी आपण घेपे केवळ। आर्तीच जोगें॥ (ज्ञा. २.२६२)
- तैसे ज्ञानीये जे होती। ते वेदार्थातें विवरिती। मग अपेक्षित तें स्वीकारिती। शाश्वत जें॥ (ज्ञा. २.२६३)

मंजिरी - १७

१. अभ्यास करतानादेखील तारतम्य लागतेच.
२. माहितीचा, ज्ञानाचा महापूर आजच्या जगात आलेला आहे. 'गूगल'वर अनंत प्रकारची माहिती मिळते : ती सगळीच बरोबर, अचूक, विश्वसनीय आणि स्वीकारण्याजोगी असते का, याचा विचार पदोपदी करणे आवश्यक आहे.
३. मिळालेली सगळीच माहिती जरी बरोबर असली तरी ती लगोलग गरजेची आहे का, याचादेखील विचार गरजेचा ठरतो.
४. परंपरेने आपल्यापर्यंत आलेले सगळेच ज्ञान, माहिती, धारणा, विश्वास अथवा उपदेश आजही तसेच्या तसे लागू पडतील असे सांगता येत नाही. त्यासाठी 'नीरक्षीरविवेक' अत्यावश्यक असतो.
५. परंपरेने प्राप्त झालेल्या ज्ञानमाहितीच्या साठ्याचादेखील आपण साध्यासाध्य विचार करणे अगत्याचे असते : तेच तर तुकोबाराय सांगतात.

संतबोल

- जरी वेदें बहुत बोलिलें। विविध भेद सूचिले।
तन्ही आपण हित आपुलें। तेंचि घेपे॥ (ज्ञा. २.२६०)
- वेद अनंत बोलिला। अर्थ इतका चि साधिला॥१॥
विठोबासी शरण जावें। निजनिष्ठा नाम गावें॥२॥ (श्रीतुकोबाराय)